

Tarih Okulu
Yaz 2009
Sayı IV, 187-191.

Andrew Mango, **1938'den Günümüze Türkiye ve Türkler**, 295 sayfa, Çeviren: Füsün Doruker, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005, 1. Baskı, ISBN 975-14-1018-5, 15 TL.

Yenal ÜNAL*

Türkiye Cumhuriyeti tarihi alanında bugüne kadar kitap, makale, çeviri, transkripsiyon türlerinde çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların sayısı gün geçtikçe de hızlı bir şekilde artmaktadır. Ortaya çıkan yeni bilimsel çalışmalar sayesinde Türkiye Cumhuriyeti tarihini bir bütün halinde inceleme düşüncesi bu alanda çalışan tarihçiler arasında hızla yayılmaktadır.

Son yıllara kadar *bazı istisnalar* dışında başta orta öğretim kurumlarında olmak üzere üniversitelerde okutulan ya da bağımsız olarak kaleme alınan “Türk İnkılâp Tarihi” veya “Türk Devrim Tarihi” adlı kitaplar Türkiye Cumhuriyeti tarihini bir bütün olarak inceleyebilecek seviyeye erişememişlerdir. Bu tür kitapların çoğu III. Selim ve II. Mahmud dönemlerinden başlayarak 19. yüzyıl Osmanlı tarihini özetleyip, ardından II. Meşrutiyet dönemi, Trablusgarp ve Balkan Savaşları hakkında kısaca bilgi vermektedirler. Hacimlerinin önemli bir bölümü 1914–1938 yılları arasında gelişen askeri, siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmelere ve olaylara ayrılan bu eserlerde Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1938 yılında Mustafa Kemal Atatürk’ün vefatıyla bitiyormuş gibi bir izlenim uyandırılmaktadır. Bu anlamda yazımızın başında değindiğimiz üzere Türkiye Cumhuriyeti tarihini bir bütün olarak kabul eden ve 1938’den günümüze tarihi olayları aktaran eserler de yayımlanmaya başlamıştır.

Türkiye’nin 1938 ve 2003 yılları arasındaki siyasi ve kültürel tarihini konu alan ve ünlü İngiliz araştırmacı Andrew Mango¹ tarafından kaleme alınan

---

* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi-Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür ve Turizm Uzmanı. E-mail: yenalunal@yahoo.com. İncelememizi okuma nezaketinde bulunan danışman hocam Prof. Dr. Kurtuluş Kayalı’ya teşekkürlerimi sunarım.

¹ Andrew Mango İstanbul’da doğdu. Dil öğrenimini Londra’daki School of Oriental Studies’de Farsça ve Arapça öğrenerek geliştirdi. Büyük İskender olayının İslamiyet içinde yer alan biçimleri üzerine yaptığı araştırmayla Doktorasını aldı. 1947’de öğrenciyken katıldığı BBC’de on dört yıl boyunca Türkçe Yayınlar bölümünün yöneticiliğinde bulundu. Burada Güney Avrupa ve Fransızca Yayınlar Müdürüyken 1986’da emekliye ayrıldı. O günden beri

“1938’den Günümüze Türkiye ve Türkler” adlı eser bu vadede çok büyük bir boşluğu doldurmaktadır.

Bu mühim eser genel olarak iki ana bölüm ve bu bölümlere bağlı alt başlıklardan oluşmaktadır. Andrew Mango, eserinin ilk bölümünde 1938–2003 yılları arasında Türkiye’nin siyasi tarihini akıcı bir üslupla ve çok ilginç bir tarih anlayışıyla ele almıştır. Eserin birinci bölümü “Atatürk’ten Sonra Türkiye” ana başlığı ve bu başlığa bağlı “Önce Devlet Sonra Ulus (1938–1945)”, “Serbest Seçimin Bedeli (1945–1960)”, “Çekişme Yılları (1960–1980)” ve “Çatışmalar Bastırılıyor (1980–2003)” alt başlıklarından oluşmuştur.

Kitabın “Önsöz” ve “Giriş” bölümlerinde (sayfa 11–34) Atatürk vefat ettiği sırada Türkiye’nin çeşitli alanlardaki durumu değerlendirilmiştir. Yazara göre “10 Kasım 1938 tarihinde Mustafa Kemal Atatürk öldüğünde İstanbul, Ankara ve Ege’deki liman kenti İzmir dışında, ülke son derece yoksul ve ilkel bir durumdaydı. Hatta bazı yöreler I. Dünya Savaşı’nın başlangıcı öncesindeki Osmanlı döneminden daha kötü bir vaziyetteydi. Yeni yapılan demiryollarının uzağında kalan köylere ve kasabalara ancak toprak yollarda gidebilen, hayvan gücüyle çekilen arabalarla ulaşmak olasıydı. Bu dönemde erkeklerin büyük çoğunluğu ile kadınların hemen hemen tamamı okuma yazma bilmiyordu. Atatürk devri içerisinde bu kısır döngü ve fakirlikle mücadele etmek için uğraşmıştır. Atatürk fakir ülkesinin uzun vadede zenginleşebilmesi için gerekli köklü bütün reformları yapmıştır. Ülkenin üzerini örten kara cehalet bulutları Onun döneminde dağıtılmıştır.”

Kitabın giriş bölümünde Atatürk dönemiyle ilgili bu genel değerlendirmeler yapıldıktan sonra “Önce Devlet Sonra Ulus (1938–1945)” bölümünde (sayfa 35–49) 1938–1945 dönemi Türkiye’si hakkında bilgi verilmiştir. Atatürk’ün vefatından sonra İsmet İnönü’nün Türkiye Cumhuriyeti’nin 2. Cumhurbaşkanı seçilmesi, II. Dünya Savaşı ve Türkiye’nin bu savaştan nasıl etkilendiği, Hatay’ın 23 Haziran 1939 tarihinde anavataana katılması, Stalin, 17 Aralık 1925 tarihinde imzalanan dostluk antlaşmasının süresini uzatmaması, 1944 yılında Turancılığı yaymakla suçlanan 47 kişinin yargılanması, Türkiye’nin Şubat 1945’te Japonya ve Almanya’ya savaş ilan etmesi ve savaş sonunda ABD’nin savaştan sonra Türkiye ve Yunanistan’ın Rus etkisi altına girmesini engellemek amacıyla Mart 1947 tarihinde Truman Doktrin’i ortaya atması genel itibariyle bu bölümde ele alınan temel konulardır.

çalışmalarını Türkiye üzerine yoğunlaştırmıştır. Mango’nun Türkiye ile ilgili ilk yazısı 1957 yılında *Political Quarterly* adlı dergide yayınlandı. *Turkey* ve *Discovering Turkey* adlı tanıtıcı çalışmalarını *Turkey: The Challenge of a New Role* (1994) adlı kitabı izledi. Türkçe’de *Atatürk* (Modern Türkiye’nin Kurucusu) 2000 yılında yayımlandı.

“Serbest Seçimin Bedeli (1945–1960)” bölümünde (sayfa 50–66) çok partili hayata geçiş ve ağırlıklı olarak Demokrat Parti dönemi hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölümde yazar 11 Haziran 1945 tarihinde gerçekleştirilen Toprak reformu ve buna tepki olarak ortaya çıkan Cumhuriyet Halk Partisi'nin içerisindeki toprak sahiplerinin itirazı ve bunu sonucunda Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuad Köprülü ve Refik Koraltan'ın, 7 Ocak 1946 tarihinde Demokrat Parti'yi kurmaları incelenmektedir. Bölümün ağırlıklı kısmını ise 14 Mayıs 1950'de yapılan seçimle iktidara gelen Demokrat Parti oluşturmaktadır. “1950 yılı seçimlerinde Demokratlar 408; CHP 69 milletvekili çıkardı ve DP, CHP'ye ilk büyük darbeyi indirdi. 1952 Şubatı'nda Türkiye, Kore'ye asker göndermesinin sonucu olarak NATO'ya üye oldu. 10 yıllık Demokrat Parti döneminde Türkiye büyük değişimler yaşadı. Ekili alanlar 14 milyon hektardan 23 milyon hektara, traktör sayısı 2 binden 42 bine ve kullanılan gübre miktarı 42 bin tondan 107 bin tona yükseldi. Yolların uzunluğu 2 binden 7 bin kilometreye çıktı. 14 baraj, 15 elektrik santrali ve 20 liman inşa edildi. Bunların sonucu olarak 1954 seçimlerinde DP 490; CHP ise 30 sandalye kazandı. Bu arada uzun süredir Kıbrıs adasını Yunanistan ile birleştirmeyi amaçlayan Yunan milliyetçileri 1955 yılında adada bir terör kampanyası başlattılar. Sorunun çözümü için Bakanlar 6 Eylül'de Londra'da görüşürlerken Selanik'te Atatürk'ün doğduğu evin bombalandığı haberi gelince İstanbul'daki Rumlara karşı bir saldırı başladı. Rum dükkânları ve malları yağmalandı. Rumların, 1955 yılında Türkiye'de nüfusları 55.000 iken daha sonra bu sayı 5000'e düştü ve bu gelişmeler tarihe “6–7 Eylül Olayları” olarak geçti. Bu olaydan sonra liberaller Demokrat Parti'den ayrılarak Hür Partiyi kurdular. Ülkede çeşitli nedenlerle siyasi tansiyon son haddine varmış, parlamento raporlarının yasaklanması, siyasi etkinliklerin durdurulması ve basına sansür getirilmesi nedeniyle İstanbul ve Ankara'da öğrenci olayları başlamıştı. 27 Mayıs 1960 günü ordu darbe yaptı. Cemal Gürsel'in bulunduğu Milli Birlik Komitesi ülkeyi yönetmeye başlamıştı. Tutuklular uzun süre Yassıada'da kaldılar. Birçoğu sonra aflu kurtulduysa da Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan çeşitli gerekçelerle asıldılar.”

“Çekişme Yılları (1960–1980)” bölümünde (sayfa 67–91) Türkiye'de ve dünyada yaşanan kargaşa ve çatışma yılların hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölümde değinilen konular genel itibariyle: Milli Birlik Komitesi tarafından hazırlanan yeni bir Anayasanın 1961 Temmuzunda yapılan bir referanduma sunulması, Kıbrıs'ta 1955 yılında başlayan krizin devam etmesi, 1953 yılında Stalin'in ölümünden sonra Türk-Rus ilişkilerinin düzelmesi ve buna bağlı olarak Sovyetler Birliği'nin 1970–1975 İskenderun Demir-Çelik ve 1969–1971 Seydişehir Alüminyum tesislerinin kuruluşunda Türkiye'ye yardımı, General Ragıp Gümüşpala'nın ölümü üzerine Süleyman Demirel'in siyasete girişi ve 12

Mart 1971 muhtırası etraflıca değerlendirilmiştir. Bunlara ek olarak Bülent Ecevit'in 1967 yılında Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği'ne getirilmesi, siyaset arenasında Nakşibendî tarikatı kökenli Necmettin Erbakan'ın da görölmesi ve 1971'de Milli Nizam, 1972 yılında Milli Selamet Partisi'ni kurarak, 1974 yılında Ecevit'le koalisyon hükümetini oluşturması, 1955 yılından bu yana Kıbrıs'ta devam eden ve iyice yoğunlaşan saldırılardan dolayı 25 Temmuz 1974 tarihinde Türkiye adaya çıkarma yapması, bu yıllarda tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yoğun bir şekilde sosyalist faaliyetlerin devam etmesi ve 12 Eylül 1980 tarihinde ordunun yönetime el koyması değerlendirilmiştir.

“Çatışmalar Bastırılıyor (1980–2003)” bölümünde (sayfa 92–115) 1980 yılından başlamak üzere 2003 yılına kadarki tarihi süreç incelenmiştir. Yazarın bu dönem için genel değerlendirmeleri şu şekildedir: “12 Eylül 1980 darbesinden sonra 3 yıl boyunca Generaller iktidarda kaldılar. Genel Kurmay Başkanı Kenan Evren Cumhurbaşkanı, Bülent Ulusu ise Başbakan olmuştu. 180 bin kişi gözaltına alındı, 42 bin kişi mahkûm edildi. 25 kişi idam edildi. 3 yıl sonra 3 parti kurulmasına izin verildi. Bunlar Milliyetçi Demokrasi Partisi, Halkçı Parti ve Anavatan Partisiydi. Türkiye'de önce Devlet Planlama Teşkilatı'nın başında görev yapan Özal darbeden sonraki siyasi ortamdan faydalanarak Kasım 1983 seçimlerinde 211 milletvekilliği kazandı. Daha sonradan Doğru Yol Partisi, Adalet Partisi yerine; Refah Partisi ise Milli Selamet Partisi yerine kuruldu. CHP'nin içerisinde de Demokratik Sol Parti çıkmıştır. Özal tam bir liberal ekonomi sistemi uygulamıştır. 1989 yılında Kenan Evren'in yerine Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Kısa süreliğine Yıldırım Akbulut Başbakan olduktan sonra onun hemen akabinde Mesut Yılmaz Başbakan olmuştur. Özal döneminde ayrıca Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü kurulmuştur. 1990'lı yıllara girilirken ülkenin karşılaştığı en büyük tehlike Irak-Kuveyt Savaşıydı. 1990 Ağustosunda, Irak'ın, Kuveyt'i işgal etmesi, Türkiye'yi oldukça zor bir durumda bırakmıştır. Bu arada, gerçekteşen 1991 seçimlerinde Süleyman Demirel'in DYP'si 178, ANAP 115, SHP ise 80 sandalye aldı ve Süleyman Demirel ile Erdal İnönü koalisyon Hükümeti kurdu. 1993 yılında Özal kalp krizinden öldü. Demirel Hükümeti içinde ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı Tansu Çiller idi. Demirel 1993 yılında Cumhurbaşkanı olunca Tansu Çiller, Türkiye'nin ilk kadın Başbakanı oldu. Türkiye 28 şubat 1997'de bir post-modern darbeyle karşılaştı. 1999 Nisan ayında yapılan seçimlerde DSP 136, MHP 129 sandalye kazandı. Ülke şubat 2001 tarihinde çok ciddi bir ekonomik krizle karşılaştı ve bu tüm ülkeye pahalıya mal oldu. Hükümet kısa sürede yıprandı ve 3 Kasım 2002 tarihinde yapılan seçimleri Recep Tayip Erdoğan'ın kurduğu Adalet ve Kalkınma Partisi kazandı. Bu parti 550 sandalyeli parlamentoda 362 sandalye elde etti. İlk Hükümeti Abdullah Gül

kurdu. 2003 Şubatı'nda gerçekleşen ara seçimlerde Recep Tayyip Erdoğan seçilerek Başbakanlık koltuğuna oturdu. Şu anda da ülke Adalet ve Kalkınma Partisi tarafından yönetilmektedir.”

Yazar 1938'den 2003 yılına kadarki Türkiye siyasi tarihini bu şekilde değerlendirmiştir. Kitabın diğer ana bölümü “Günümüzde Türkler” (sayfa 119–226), “Yakalamak”, “Ekonominin Sürprizleri”, “Eğitim ve Kültür”, “Ankara Yönetiyor”, “İstanbul Yaşıyor”, “Doğu Yaklaşımları”, “Kızıl Elma ya da Ulaşılmayan Hedef”, “İlerleme ve Tuzaklar” alt başlıklarıyla birinci bölümde anlatılan siyasi tarih temelinde Türkiye'nin 1938–2003 yılları aralığında tarihi, kültürel ve sosyal gelişimini anlatmaktadır. İlginç ve çarpıcı örneklerle birinci bölüme nazaran okuyucuyu daha fazla düşünmeye iten ve siyasi gelişmelerin sosyal bünyeden nasıl etkilendiği ve yine bu bünyeyi nasıl etkilediği mükemmel bir şekilde incelenmiştir.

Büyük araştırmacı Andrew Mango'nun bu eserinin Türkçeye kazandırılması ile Türkiye Cumhuriyeti tarihçiliğinde çok büyük bir boşluk doldurulmuştur. Bu çalışma Cumhuriyet dönemi alanında yeni çalışmalar yapacak genç tarihçilere her haliyle örnek bir kitaptır.